

Kunnen dieren jaloers zijn?

Blijf met je poten van mijn baas af!

Onze hond is dol op mij en mijn geliefde. Iets té dol wellicht. Want als hij en ik knuffelen, duwt zij haar natte neus ertussen. Het lijkt erop dat ze stikjaloers is. Kan dat?

TEKST LOTTE STEGEMAN

Regelmatig ging ik op bezoek bij Mama. En dat was altijd enorm opletten.' Bioloog en hoogleraar psychologie Frans de Waal had jarenlang een warme band met chimpansee Mama. Tot ze in 2016 stierf, was ze de 'koningin van de apenkolonie' in Burgers' Zoo in Arnhem. 'Zodra ik bij het chimpanseeverblijf was, kwam ze naar de gracht om me uitvoerig te begroeten. Maar Mama had een dochter, Moniek. En zij heeft nooit begrepen waarom Mama altijd zo enthousiast werd van mijn bezoekjes.' Dus ging Moniek steevast op zoek naar een steen op het apeneiland. Die smeedt ze vervolgens naar de indringer. 'Ik moest ze uit de lucht vangen om niet geraakt te worden, want ze kon heel goed mikken. Ze begreep niet wat er aan de hand was tussen Mama en mij, en ze vond haar aandacht voor die vreemde man maar niks. Ik bedreigde haar band met haar moeder. Moniek was jaloers.'

Sociale band in gevaar?

Onze hond Flip verdraagt het ook slecht als ik contact met anderen heb, of het nou mensen of honden zijn. Gelukkig pakt zij het vredelievender aan dan Moniek. Voor meer dan een poot op mijn arm, een neus tussen mij en die ander en een paar smekende ogen hoef ik niet te vrezzen. Maar er is wel duidelijk een link tussen het gedrag van Mama's jaloerse kind en mijn hond. 'Er zijn heel veel dieren die sociale banden hebben. Zo gauw je die hebt, wil je ze beschermen. En dat is waar jaloezie om de hoek kan komen', legt De Waal uit. 'Jouw hond lijkt jaloers te zijn op mensen van wie ze waarneemt dat die iets belangrijks voor je betekenen. Wat jij bij Flip ziet, zie je ook veel bij jongere kinderen.' Ook voor Claudia Vinke, gedragsbioloog aan de Universiteit Utrecht, klinkt de casus-Flip bekend. 'Er zijn veel gevallen waarin jonge dieren zich tussen oude dieren in wurmen. De

meest voor de hand liggende theorie erachter is dat het jonge dier continu de aandacht opeist van het moederdier, omdat haar zorg de eerste vereiste is: voldoende bescherming en eten. Die band met dat moederdier mag niet in gevaar komen.'

Jaloezie meten

Vermoeden dat een hond of aap jaloers is, is één ding. Maar genoeg sceptici zijn er geen voorstander van om menselijke benamingen voor emoties te copy-pasten naar dieren. Hoe weten we nou dat het echt om jaloezie gaat? De Waal wijdde een boek aan dat thema: *Mama's laatste omhelzing. Over emoties bij dieren en wat ze zeggen over onszelf* (2019). 'Daarin kun je zien dat ik een onderscheid maak tussen emoties en gevoelens. Mensen die zeggen dat jaloezie bij dieren niet bestaat, verwarren die twee. Zij zeggen: je moet kunnen voelen wat je

“Problematische jaloezie zie je vaak bij papegaaien

hond voelt, om te weten of die jaloers is.' Maar, zegt De Waal, dat argument gaat ook op voor mensen. 'Als jij zegt dat je jaloers bent, dan wil ik dat best geloven. Maar ik kan ook niet voelen wat jij voelt. Gevoelens zijn nooit toegankelijk voor anderen. Als je die erbuiten houdt, dan kom je bij gedrag en emotionele reacties. En die kunnen we meten. Je kunt gezichtsuitdrukkingen meten, je stem, je temperatuur... In de wetenschap maken we definities van emoties zoals jaloezie, en aan de hand daarvan meten we.' Of het nou om honden, apen, olifanten, dolfinnen, ganzen of mensen gaat, voor De Waal is het helder. Zo gauw dieren sociale banden kunnen aangaan, zal er

Bij mensen kun je emoties aflezen. Maar bij dieren?

➤ jaloezie mogelijk zijn. Zoals bij Flip naar haar baasjes en andere honden, en bij Moniek die de band van die vreemde man met haar moeder niet kon hebben.

Weg met die nephond

De Amerikaanse psychologieprofessor Christine Harris en haar student Caroline Prouvost voerden rond 2014 een reeks experimenten uit om meer te ontdekken over jaloezie bij honden. In een van de onderzoeken (die lijken op eerdere experimenten bij jonge kinderen en hun ouders) kregen baasjes van 36 honden de opdracht in het bijzijn van hun eigen hond een andere aan te halen, te aaien en toe te spreken. Die andere hond was trouwens een blaffend, kwispelend knuffelbeest. In andere onderdelen van het onderzoek kregen de baasjes in het bijzijn van hun huisdier de opdracht hun aandacht te geven aan een pompoen, en het lezen van een boek. Wat bleek? De honden probeerden duidelijk veel vaker de interactie tussen hun baas en de nephond te verstoren dan wanneer ze concurreerden met de pompoen of het boek. Dat leek toch een vorm van jaloezie om hun sociale band te beschermen.

Strategisch jaloers

De Waal noemt nog twee andere vormen van jaloezie die bij dieren net zo goed kunnen bestaan als bij mensen. 'Bij dieren die exclusieve paarbanden hebben, zoals veel vogels, is er vaak seksuele jaloezie: niet willen dat die exclusiviteit doorbroken wordt door iemand anders.' Heel herkenbaar voor ons mensen en best voor de hand liggend. Opvallender is de derde vorm die De Waal noemt. 'Je ziet veel strategische jaloezie tussen mannelijke chimpansees.' Dat heeft alles te maken met politieke verhoudingen. 'Stel je hebt een leider, zoals een chimpansee-alfaman. Die kan afhankelijk zijn van een maatje dat hem steunt. En

Té stil liggen geeft ook geen goede resultaten.

Dier in de scanner

In de mensenwereld wordt voor onderzoek naar emoties vaak de hersenactiviteit gemeten. Dat gebeurt bij dieren zelden, maar het staat wel op het verlanglijstje van gedragsbioloog Claudia Vinke. 'Als volgende stap in onderzoek naar emoties zoals jaloezie, zou ik willen

weten welke hersenactiviteiten er zichtbaar zijn.' Bioloog Frans de Waal voegt toe: 'Je kunt de hersenactiviteit van dieren een stuk lastiger onderzoeken. Er bestaat een aantal laboratoria waar onderzoekers proberen om honden en apen stil te laten liggen in een scanner. Met

honden lukt dat nog wel een minuutje of drie. Maar dan nog, mensen kun je in een scanner leggen en een probleem voorleggen: stel je voor dat je vrouw uitgaat met de buurman. Dan kun je kijken wat er in het brein gebeurt. Zo'n gesprek voer je met je hond toch minder makkelijk.'

hij ziet dat maatje ineens vlooiën met zijn grootste rivaal... Dan kan zo'n leider overstuur raken en tussenbeide komen.' Een strategische interventie, hij probeert te voorkomen dat zijn steun en toeverlaat een band gaat vormen met iemand anders. 'Net als in de Nederlandse politiek, daar zie je soms ook toenaderingspogingen tussen twee partijen waar een derde heel ongelukkig mee is. Die verdeel- en heersstrategie waarbij de alfaman probeert te voorkomen dat er banden ontstaan buiten hem om, komt veel voor.'

Kans op overleven

Bij mensen wordt jaloezie vaak als iets negatiefs gezien. Maar kijk je naar dieren, dan is het volgens beide wetenschappers heel functioneel, afhankelijk van hoe je

met je jaloezie omgaat. Vinke: 'Dieren die dit zogeheten interventiegedrag minder vertonen en dus geen sociale zorg en steun opeisen, sneuvelen in het selectieproces eerder. De kwaliteit van je sociale netwerken vergroot je kansen om te overleven. Ook bij primaten is aangetoond dat dieren die interventiegedrag vertonen succesvoller zijn.' De Waal: 'Het beschermt een band en in die zin is het zeker positief. Alleen: het gedrag dat ermee gepaard gaat, is vaak agressief en vervelend. Het kan uit de hand lopen.' Vinke krijgt regelmatig dieren met problematisch interventiegedrag op consult. 'Vaak papegaaien. Bij hen zie je vooral dat een van de eigenaren agressief bejegend wordt. En je hebt ook honden die er vol tussenspringen en aandacht opeisen van een van de partners. Dat kan leiden tot agressie. Ik heb situaties meege-

maakt waarin de hond concurrenten weghoudt bij zijn vrouwelijke eigenaar. Het kan zover gaan dat een van de partners besluit om op zolder te gaan slapen, omdat de hond hem niet op de slaapkamer duldt. Dat lijkt sterk op competitief gedrag dat voortkomt uit jaloezie.' Wat je eraan doet als het echt de spuitgaten uitloopt? Vinke: 'Ik heb meege-

maakt dat een baasje zei: 'ik ga niets veranderen, dan gaat mijn partner maar weg'. Als de een continu de banden met de hond aanhaalt, dan verander je niks. Maar als je bewust probeert evenveel aandacht te geven, krijg je eerder evenwicht.'

psychologie@quest.nl

Raven scoren in intelligentietests even hoog als veel apensoorten.

Ruziënde raven

Wetenschappers aan de Universiteit Wien publiceerden in 2014 een studie over 'jaloers' gedrag van raven. Die vogels staan bekend om hun goed ontwikkelde sociale vaardigheden. En net als alle sociale dieren hebben ze baat bij hechte relaties, die ze aan macht en grotere overlevingskansen kunnen helpen. In de Oostenrijkse Alpen bestudeerden de onderzoekers een half jaar lang de interacties tussen zo'n 300 raven. Ze ontdekten dat de vogels regelmatig proberen zich tussen ravenkoppeltjes te wurmen. De wetenschappers registreerden 546 momenten van hechting tussen twee raven. En wat bleek? 106 keer probeerde een indringer een einde aan de gezelligheid te maken. In 75

van die gevallen deed de raaf dat op een agressieve manier, de overige 31 keer ging hij of zij gewoon tussen de twee in zitten (wat veel minder vaak succes opleverde). In de helft van de gevallen wist de indringer de twee te scheiden, een kwart van de keren keerde het koppel zich agressief tegen de indringer, die zelf het hazenpad moest kiezen. Relatief nieuwe ravenkoppels werden trouwens vaker verstoord dan duo's met een sterkere band. Dat is te verklaren. Het doel van dit gedrag is: ervoor zorgen dat er geen nieuwe machtige verbondjes ontstaan ten nadele van de indringer. En de kans dat je een hecht koppeltje uit elkaar weet te halen, zal kleiner zijn dan de kans dat je een nieuw verbond verstoort.